

РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СЕРЕДОВИЩА РИНКУ ЗЕРНА ЯК ЧИННИК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

© Литвинова Олена Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва
учб. містечко ХНАУ, Харківський район, Харківська область, Україна, 62483
e-mail: elenalit@ukr.net; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2421-1836>

© Литвинов Анатолій Іванович

кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний технічний
університет сільського господарства імені Петра Василенка
вул. Алчевських, 44, м. Харків, Україна, 61002

e-mail: alitvinov@ukr.net; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2440-6358>

© Білоусько Таміла Юрійвна

кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва
учб. містечко ХНАУ, Харківський район, Харківська область, Україна, 62483
e-mail: tamilon777@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3890-3286>

Ринок зерна України відіграє провідну роль в процесах забезпечення продовольчої безпеки, інтеграції України в світову і європейську економічні системи. Також інституційно-правове середовище ринку зерна забезпечує основу для її розвитку. Для здійснення цього необхідно адаптувати інституційну і правову середу до сучасних реалій шляхом формування відповідних економічних і правових умов для державного регулювання виробництва і продажу зерна як на внутрішньому, так і на світовому ринках. У той же час, важливо акцентувати увагу на необхідності дотримання балансу інтересів сільськогосподарських виробників і держави. Предмет дослідження представлений законодавчою базою і її впливом на розвиток підприємництва в аграрному секторі України. Метою роботи є обґрунтування напрямків подальшого вдосконалення законодавчого середовища. Завдання полягає в тому, щоб дослідити розвиток ситуації в інституційно-правовому середовищі і виявити ті пункти, які перешкоджають розвитку ефективного підприємництва в аграрному секторі. Піз час дослідження використовуються загальні наукові методи: системний аналіз – для визначення важливих маркерів розвитку правового середовища, монографічний – для дослідження динаміки правового середовища, індукція і дедукція – для розробки і обґрунтування висновків, зокрема.

Були отримані наступні результати: основні проблеми, які необхідно вирішити, – це відсутність комплексного підходу, відставання в реалізації необхідних законодавчих поліпшень, відсутність фінансування цілей, передбачених прийнятим законодавством.

Висновки: заходи, спрямовані на вирішення вищезазначеної проблеми, покращують правове інституційне середовище в напрямку формування ефективного підприємництва в аграрному секторі, балансують його потреби з цілями місцевих громад, регіонів і країни в цілому.

Ключові слова: ринок зерна, Україна, законодавче регулювання, економіка, розвиток, підприємництво, аграрний сектор, інституційно-правове середовище.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Вектор розвитку інституційно-правового середовища ринку зерна в Україні спрямовується на запровадження перевірених світовою практикою механізмів формування сприятливих умов для розвитку підприємництва в аграрному секторі та його пріоритетній складовій – зерновому сегменті. Так, з часів набуття незалежності України, в системі господарського права відбулися суттєві позитивні зміни, спрямовані на удосконалення державного регулювання зернового ринку та вирішення проблем його функціонування. Хоча законодавчу базу для цього було вже створено урядом наприкінці минулого століття та на початку 2000-х років нинішнього століття, низка проблем зернового ринку і

досі залишається невирішеною. Для цього необхідна адаптація інституційно-правового середовища до сучасних реалій шляхом формування відповідних економіко-правових умов державного регулювання виробництва та продажу зерна на внутрішньому та світовому ринках. При цьому має бути дотриманий баланс інтересів сільгоспвиробників і держави, виконані вимоги гарантування продовольчої безпеки України, що і обумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Законодавство є основою інституційно-правового середовища. Його роль в забезпеченні стабільності господарських відносин, економічного розвитку аграрного сектору детально висвітлено у наукових працях Марченко С.І. (правові питання товарного сіль-

ськогосподарського виробництва) [1], Ульяновка Ю.О. (питання державного регулювання аграрного ринку) [2], Чабаненка М.М. (питання становлення і розвитку аграрного права в Україні) [3], інших. Разом із тим, питання, пов'язані із специфікою ринку зерна потребують додаткового висвітлення та актуалізації.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в розробці обґрунтування напрямків удосконалення інституційно-правового середовища ринку зерна на основі дослідження нормативної бази та формування передумов для подальшого розвитку в аграрному секторі підприємництва в такий спосіб.

Вклад основного матеріалу дослідження. Основою для формування інституційно-правового середовища в Україні стала система економічно-правових відносин, розбудована за радянських часів. Її характерною рисою є непристосованість до ринкових реалій. Тому на початку та протягом 1990-х рр. потреба у вирішенні проблем тінізації ринку, незгодженості обсягів виробництва з існуючим попитом на зерно та ринковою стихією спонукала до удосконалення системи господарського права, зокрема в частині нормативних актів, що регулюють господарську діяльність у сфері обігу зерна.

Так, у 1995 р. було прийнято Указ Президента України "Про заходи щодо реформування аграрних відносин", відповідно до якого була запроваджена біржова торгівля сільськогосподарською продукцією, зокрема зерном. Однак у подальшому діяльність бірж була згорнута. Посилились різкі коливання кон'юнктури ринку [4, с. 204].

Ситуацію було стабілізовано після прийняття Президентом України у червні 2000 р. низки указів з питань аграрного і зернового ринку. Було запроваджено закупівлі зерна за заставними цінами. Однак передбачені в них заходи в повному обсязі не були реалізовані. Не повною мірою були задіяні резервні, інтервенційні, заставні та регіональні закупівлі зерна, біржова, особливо форвардна і ф'ючерсна, торгівля, механізми регуляторного впливу держави на ринок [1, с. 205].

На вирішення питань стабілізації ринку зерна і хлібопродуктів було спрямовано Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо стимулювання виробництва та розвитку ринку зерна" № 832/2000 від 29.06.2000 р. [5]. Ним, зокрема, передбачалося запровадження системи заставних закупок зерна, проведення закупки та продаж зерна в інтервенційних цілях, постійний моніторинг обсягів продажу зерна та хлібопродуктів, ведення реєстру суб'єктів підприємницької діяльності, що зберігають зерно та декларування ними обсягів зерна, що зберігається. За допомогою механізму заставних закупівель зерна передбачалося надати виробникам зерна можливість залучення фінансових ресурсів у виробництво на умовах кредитування під

заставу зерна, а також обмежити ризик падіння ціни на зерно рівнем ціни заставної закупівлі.

В розвиток цього Указу Президента України було прийнято Постанову КМУ "Про впровадження заставних закупок зерна у сільськогосподарських товаровиробників" № 1141 від 21.07.2000 р. [6], якою було запроваджено фіксовані (на 2000 рік) заставні ціни на зерно та визначено ДАК "Хліб України" державним агентом із забезпечення заставних закупівель зерна.

Фіксовані заставні ціни на зерно діяли і в 2001 році. Вони були введені в дію Постановою КМУ "Про встановлення заставних цін на основні зернові культури" №371 від 23.04.2001 р. [7]. Однак необхідно відмітити, що практичного поширення заставні закупки зерна в Україні ні у 2000 р., ні у 2001 р. не набули, і якогось помітного впливу на ситуацію на ринку зерна не мали, а використання фіксованих заставних цін на зерно проіснувало лише до кінця квітня 2002 року. Тобто ця спроба вирішити на законодавчому рівні питання стабілізації ринку зерна виявилась невдалою. Це спонукало законодавців до пошуку інших рішень.

З метою подальшої стабілізації ситуації на зерновому ринку було прийнято Закон України "Про зерно та ринок зерна в Україні" №37-IV від 04.07.2002 р. [8]. Держава законодавчо визнала пріоритетність ринку зерна і взяла на себе зобов'язання сприяти його розвитку та стабільному функціонуванню. В законі розкрито засади державної політики щодо регулювання ринку зерна і сам механізм державного регулювання ринку зерна, дано перелік суб'єктів ринку зерна, вперше чітко прописано терміни, що вживаються в законодавчих і інших нормативних актах стосовно функціонування ринку зерна. Законом була створена правова основа для запровадження таких важливих складових ринку зерна, як декларування обсягів зерна, що знаходиться на зберіганні, та проведення державного контролю за якістю зерна та продуктів його переробки, затверджено складські документи на зерно. Це дуже важливий етап розвитку правового регулювання, адже вперше на законодавчому рівні закладено інституційні основи ринку зерна та взаємодії його учасників в частині, що виходить за межі загального права.

У січні 2007 року було внесено зміни в Закон України "Про зерно та ринок зерна в Україні" і введено обов'язкове декларування зерна, що знаходиться на зберіганні не лише на зернових складах, а й в сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах.

Закон України "Про зерно та ринок зерна в Україні" й на сьогоднішній момент часу є правовою основою формування цивілізованого ринку зерна в Україні. Після введення його в дію було прийнято ряд нормативних актів, положення, яких узгоджено

із зазначеним законом і спрямовано на регулювання процесів, що відбуваються на зерновому ринку.

Так, Постановою КМУ "Про здійснення заставних операцій із зерном" №164 від 07.02.2003 р. [9] були знову запроваджені заставні ціни на зерно фіксованого характеру. Проте тепер вони повинні були обчислюватись на основі нормативної собівартості та мінімального нормативу рентабельності і затверджуватись Кабінетом Міністрів України.

Але правове регулювання ринку зерна потребувало подальшого удосконалення. Адже нерегульованість правового статусу деривативів, базовим активом яких є зерно, робить неможливим розвиток відповідного ринкового сегменту. Тому важливим кроком розвитку господарського права в частині правового регулювання ринку зерна є прийняття Постанови КМУ "Про забезпечення сертифікації зернових складів на відповідність послуг із зберігання зерна та продуктів його переробки, запровадження складських документів на зерно" №510 від 11.04.2003 р. [10] і введення у 2003 р. складських свідоцтв на зерно (простих і подвійних). Це дозволило починаючи з 2003 р. запровадити принципово нову форму здійснення торгових операцій із зерном – купівлі-продажу зерна без його фізичної передачі продавцем покупцю. Так, товарні потоки стали "відірваними" від грошових, що дало можливість господарюючим суб'єктам свободу маневру і дозволило зменшити їх транзакційні витрати. А з часом – у 2004 р. після введення Постанови КМУ "Про забезпечення реалізації деяких положень Закону України "Про зерно та ринок зерна в Україні" №1569 від 17.11.2004 р. було запроваджено "Порядок ведення реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання".

Однак, і після прийняття цих безумовно важливих законодавчих і нормативних актів, ряд питань, особливо тих, що пов'язані з формуванням необхідної ринкової інфраструктури, обігом деривативів та проведенням ефективної цінової політики, залишились законодавчо не врегульованими і на сьогодні.

Неврожай продовольчої пшениці у 2003 р. та великі обсяги її експорту в 2002 р. (8,3 млн. т) спричинили внутрішню кризу на ринку зерна [11, с. 121]. На вирішення цих та інших проблем розвитку ринку зерна був направлений Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо стабілізації ринку зерна" №415/2003 від 19.05.2003 р. [12]. Він передбачав створення системи моніторингу регіональних ринків зерна, запасів та споживання зерна в розрізі регіонів, державні закупівлі зерна, запровадження інтервенційних операцій та операцій з формування регіональних ресурсів виключно через акредитовані біржі, що також сприяло поширенню ринкових моделей ціноутворення на зерно. В цей же період з метою забезпечення продовольчої безпеки країни, вирішення проблем зернового ринку було

прийнято Постанову КМУ "Про невідкладні дії щодо стабілізації ситуації на ринку продовольчого зерна, хліба і хлібобулочних виробів" №1747 від 10.11.2003 р. [13].

Основи правового регулювання у бюджетній, кредитній, ціновій, страховій, регуляторній та інших сферах державного управління та господарської діяльності щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, зокрема і зернового також закладені були у Законі України "Про державну підтримку сільського господарства України", прийнятому у червні 2004 р. [14].

Цей закон дозволив вирішити важливу проблему відсутності усталеної термінології та умов і процедур цінового регулювання. Зокрема, ним законодавчо визначені об'єкти і правила державного цінового регулювання, поняття мінімальної і максимальної закупівельної ціни, товарної і фінансової інтервенції, умови застосування тимчасового адміністративного регулювання цін та встановлення тимчасової бюджетної дотації. Цим же законом визначено необхідність створення Аграрного фонду – спеціалізованої державної установи, яку Кабінет Міністрів України уповноважує проводити цінову політику в агропромисловій галузі економіки України.

З метою формування державного інтервенційного фонду в травні 2007 р. відповідно до Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України", Закону України "Про зерно та ринок зерна в Україні" було прийнято форвардну програму закупівель зернових майбутнього врожаю. Механізм проведення державних форвардних закупівель зерна наведено в Постанові КМУ "Про запровадження державних форвардних закупівель зерна" [15]. До позитивних змін середовища, запроваджених даним нормативним актом слід віднести те, що у 2017 р. форвардні закупівлі зерна майбутнього врожаю, питаннями організації яких опікується ПАТ "Державна продовольчо-зернова корпорація України", тепер здійснюються не тільки весною, а й восени, адже в цей період також значно зростають потреби в фінансуванні витрат під час проведення осінніх польових робіт та посіву озимих зернових культур, що дає можливість вирішити проблему фінансування поточних витрат сільськогосподарських виробників за рахунок недоступних раніше форвардних фінансових інструментів.

Ще однією важливою проблемою є встановлення прозорих та зрозумілих для суб'єктів господарювання уніфікованих правил в частині обігу та обліку зерна. Його потребували усі суб'єкти зерновому ринку ще з середини 1990-х рр., але й досі вони запроваджені не повною мірою.

Основним документом, що визначав уніфіковані операції з зерном на елеваторах в Україні в частині кількісно-якісного обліку, довготривалий час була «Інструкція про ведення обліку й оформлення

операцій із зерном і продуктами його переробки на хлібоприймальних та зернопереробних підприємствах», затверджена наказом Міністерства аграрної політики України від 13 жовтня 2008 року № 661. Через зміну суб'єктності контролю якості зерна (з 28.12.2016 постановою Кабінету Міністрів України №1018 ці функції було передано Держпродспоживслужбі України) та втрати актуальності окремих положень Інструкції № 661, відповідний документ було скасовано розпорядженням Кабінету Міністрів України "Про скасування деяких наказів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади" від 10.03.2017 № 166-р [16].

Проект Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства «Про затвердження Інструкції ведення кількісно-якісного обліку зерна та продуктів його переробки на зернових складах та зернопереробних підприємствах» спрямований на вирішення цілої низки питань сфери обігу на ринку зерна. Дія цього акту поширюватиметься на всіх суб'єктів зернового ринку: виробників, експортерів зерна та продуктів його переробки, зернові склади, зернопереробні підприємства. Виписані в проекті наказу норми встановлюватимуть правила та підходи у взаємовідносинах суб'єктів ринку зерна на наступних етапах: заготівля зерна на зберігання; технологічні процеси (очистка, сушка); формування партій на зберігання; формування партій зерна на експорт; відвантаження; списання втрат при зберіганні та зачистці вибулих партій зерна та продуктів його переробки. Проектом наказу передбачаються зміни, які дозволять створити нормативні та організаційні передумови функціонування ринку зерна, спрямовані на збалансування та захист інтересів різних суб'єктів зернового ринку, удосконалення умов прийому і відвантаження зерна на елеваторах, зокрема на експорт, встановлення єдиних правил оформлення операцій із зерном на хлібоприймальних підприємствах, загальних правил вирішення спірних питань щодо якості зерна та проведених розрахунків [13].

Прийняття відповідно до статей 9 та 22 Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» На-

казу Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Інструкції ведення кількісно-якісного обліку зерна та продуктів його переробки на зернових складах та зернопереробних підприємствах» дозволить встановити єдині правила у відносинах суб'єктів зберігання зерна як приватної, так і державної форми власності при здійсненні операцій із зерном та продуктами його переробки; механізм вирішення спорів (арбітражу) при визначенні якості зерна; процедуру оформлення зачистки (списання); можливість здійснювати моніторинг обігу зерна, володіння важливою інформацією для забезпечення внутрішніх потреб держави у продовольчому, насінневому, фуражному, технічному зерні; збільшити надходження до Державного бюджету України [17].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Проведене дослідження розвитку інституційно-правового середовища ринку зерна в Україні розриває значний обсяг проведеної з часів набуття незалежності Україною роботи в напрямку його удосконалення. При цьому пріоритетне значення надавалось вирішенню таких завдань, як послаблення негативного впливу інфляції на підприємницьку діяльність суб'єктів господарювання в аграрному секторі, встановлення і підтримка прийнятної для всіх учасників аграрного ринку рівня цін і цінової рівноваги з одночасним послабленням дії процесів нарощування диспаритету цін, розвиток ринкової інфраструктури, тощо. Удосконалювались з урахуванням світового досвіду правові механізми торгівлі зерном і інші важливі складові ефективного функціонування зернового ринку. Разом з цим, відсутність комплексного підходу, запізнення в окремі роки з проведенням намічених заходів, а головне – недостатнє фінансування передбачених нормативними актами заходів постійно знижували результативність всіх цих намагань. Подолання цих проблем дозволить забезпечити розвиток інституційного правового середовища в напрямку формування ефективного підприємництва, краще збалансувати його з потребами соціально-економічного розвитку територіальних громад, де підприємці ведуть свою діяльність, регіонів та на загальнодержавному рівні.

DEVELOPMENT OF INSTITUTIONAL AND LEGAL ENVIRONMENT OF GRAIN MARKET AS FACTOR OF ENTERPRISE ACTIVITY IN THE AGRICULTURAL SECTOR

Olena Lytvynova, Candidat of Economic Sciences, Assoc. Professor, V. Dokuchaev Kharkiv National Agrarian University, KNAU campus, Kharkivskiy rayon, Kharkivska oblast, Ukraine, 62483, E-mail: elenalit@ukr.net, Contact tel.: (066) 956-99-85, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2421-1836>

Anatoly Litvinov, Candidat of Economic Sciences, Assoc. Professor, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture, 44, Alchevskih str., Kharkiv, Ukraine, 61002, E-mail: alitvinov@ukr.net, Contact tel.: (066) 956-99-83, ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2440-6358>

Tamila Bilousko, Candidat of Economic Sciences, Assoc. Professor, V. Dokuchaev Kharkiv National Agrarian University, KNAU campus, Kharkivskiy rayon, Kharkivska oblast, Ukraine, E-mail: tamilon777@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3890-3286>

The grain market of Ukraine plays the leading role in the processes of ensuring the food security, integration the Ukraine into the World and European economic systems. And institutional legislative environment of the grain market provides a framework for its development. To do this, it is necessary to adapt the institutional and legal environment to modern realities by forming appropriate economic and legal conditions for state regulation of the production and sale of grain on the domestic and world markets. At the same time, the

balance of interests of agricultural producers and the state should be observed. The subject of research is represented by legislative framework and its impact on development of the entrepreneurship in agrarian sector of Ukraine. The goal is to substantiate the directions for further improvements of the legislative environment. The objective is to research the development of situation in the institutional legislative environment and reveal the points, which hinder the development of efficient entrepreneurship in agrarian sector. General scientific methods are used: system analysis – for determining important markers of legislative environment development, monographic – for researching the legislative environment dynamics, induction and deduction – for developing and substantiating the conclusions.

The following results were obtained: main problems which have to be solved is the absence of complex approach, lagging with implementing needed legislative improvements, lack of financing the goals envisioned by adopted legislation.

Conclusions: activities aimed to solving the aforementioned problem improve the legislative institutional environment in the direction of forming efficient entrepreneurship in agrarian sector, balancing its needs with the goals of local communities, regions and country as a whole.

Keywords: grain market, Ukraine, legislative regulation, economy, development, entrepreneurship, agrarian sector, institutional legislative environment.

РАЗВИТИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВОЙ СРЕДЫ РЫНКА ЗЕРНА КАК ФАКТОР ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ АКТИВНОСТИ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ

Литвинова Елена Николаевна, кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный аграрный университет имени В.В. Докучаева, учеб. городок ХНАУ, Харьковский район, Харьковская область, Украина, 62483, e-mail: elenalit@ukr.net; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2421-1836>

Литвинов Анатолий Иванович, кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный технический Университет сельского хозяйства имени Петра Василенко, ул. Алчевских, 44, г. Харьков, Украина, 61002, e-mail: alitvinov@ukr.net; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2440-6358>

Белоусько Таміла Юрьевна, кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный аграрный университет имени В.В. Докучаева, учеб. городок ХНАУ, Харьковский район, Харьковская область, Украина, 62483, e-mail: tamilon777@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3890-3286>

Рынок зерна Украины играет ведущую роль в процессах обеспечения продовольственной безопасности, интеграции Украины в мировую и европейскую экономические системы. И институционно-правовая среда рынка зерна обеспечивает основу для ее развития. Для осуществления этого необходимо адаптировать институциональную и правовую среду к современным реалиям путем формирования соответствующих экономических и правовых условий для государственного регулирования производства и продажи зерна на внутреннем и мировом рынках. В то же время следует соблюдать баланс интересов сельскохозяйственных производителей и государства. Предмет исследования представлен законодательной базой и ее влиянием на развитие предпринимательства в аграрном секторе Украины. Целью является обоснование направлений дальнейшего совершенствования законодательной среды. Задание состоит в том, чтобы исследовать развитие ситуации в институционно-правовой среде и выявить те пункты, которые препятствуют развитию эффективного предпринимательства в аграрном секторе. Используются общие научные методы: системный анализ – для определения важных маркеров развития правовой среды, монографический – для исследования динамики правовой среды, индукция и дедукция – для разработки и обоснования выводов, в частности.

Были получены следующие результаты: основные проблемы, которые необходимо решить, – это отсутствие комплексного подхода, отставание в реализации необходимых законодательных улучшений, отсутствие финансирования целей, предусмотренных принятым законодательством.

Выводы: мероприятия, направленные на решение вышеупомянутой проблемы, улучшают правовую институциональную среду в направлении формирования эффективного предпринимательства в аграрном секторе, балансируют его потребности с целями местных общин, регионов и страны в целом.

Ключевые слова: рынок зерна, Украина, законодательное регулирование, экономика, развитие, предпринимательство, аграрный сектор, институционно-правовая среда.

Література

1. Марченко С. І. Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні.- Київ: Обрії, 2010.- 2010 с.
2. Ульяновченко Ю. О. Конкурентоспроможність аграрного сектора економіки: механізми державного регулювання.- Харків: Асоц. д-рів наук з держ. упр., 2013.- 368 с.
3. Чабаненко М. М. Становлення та розвиток системи аграрного права України.- Дніпропетровськ: Грані, 2015.- 297 с.
4. Аграрна реформа в Україні / П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Луценко та ін.; За ред. П.І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
5. Про невідкладні заходи щодо стимулювання виробництва та розвитку ринку зерна: Указ Президента України // Офіційний вісник України. - 2000. - № 26. - С. 51
6. Про впровадження заставних закупок зерна у сільськогосподарських товаровиробників: Постанова КМУ // Офіційний вісник України. - 2000. - № 30. - С. 56
7. Про встановлення заставних цін на основні зернові культури: Постанова КМУ // Офіційний вісник України. - 2001. - № 17. – С. 126
8. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України // Офіційний вісник України. - 2002. - № 31. – С. 123
9. Про здійснення заставних операцій із зерном: Постанова КМУ // Офіційний вісник України. – 2003. - № 7. – С. 46
10. Про забезпечення сертифікації зернових складів на відповідність послуг із зберігання зерна та продуктів його переробки, запровадження складських документів на зерно: Постанова КМУ // Офіційний вісник України. - 2003. - № 16. – С. 33

11. Калінчик М.В., Ільчук М.М., Шовкалюк В.С., Калінчик І.М. стабілізація ринку зерна в Україні: - К.: Нічлава, 2006. – 230 с.
12. Про додаткові заходи щодо стабілізації ринку зерна: Указ Президента України // Урядовий кур'єр. – 2003. - № 92. – С. 10
13. Про невідкладні дії щодо стабілізації ситуації на ринку продовольчого зерна, хліба і хлібобулочних виробів: Постанова КМУ // Офіційний вісник України. - 2003. - № 46. - С. 8
14. Про державну підтримку сільського господарства України Закон України // Офіційний вісник України. - 2004. - № 30, Т. 1 – С. 98.
15. Про запровадження державних форвардних закупівель зерна: Постанова КМУ // Офіційний вісник України. - 2007. - № 37. - С. 222.
16. Аналіз регуляторного впливу до проекту наказу «Про затвердження Інструкції ведення кількісно-якісного обліку зерна та продуктів його переробки на зернових складах та зернопереробних підприємствах»: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/uk/regulatory?nid=24629&add=ria>
17. Пояснювальна записка до проекту наказу "Про затвердження Інструкції ведення кількісно-якісного обліку зерна та продуктів його переробки на зернових складах та зернопереробних підприємствах": [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/uk/regulatory?nid=24629&add=en>